

Kıbrıs Türk Kimliğinin İnşasında Atatürk İlke ve İnkılâplarının Etkisi*

Kübra ÖZ
Bilim Uzmanı, Karabük Üniversitesi SBE, Uluslararası İlişkiler ABD
kbra7888@hotmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin doğuşu ve Atatürk İlke ve İnkılâp Hareketlerinin Türk milliyetçiliği üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu dönemi en iyi şekilde anlayabilmek için Kıbrıs Adası'nın Osmanlı İmparatorluğu yönetimi ile başlayan ve İngiltere Hükümeti dönemiyle devam eden süreci genel hatları ile anlatılmaya çalışıldı. Kıbrıs Rum toplumunun milliyetçilik hareketleri ile Kıbrıs Türk toplumunun milliyetçilik hareketleri ayrı ayrı ele alınarak, Kıbrıs Türk toplumunda dönemin aydın kesiminin Türk milliyetçiliğinin gelişmesindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Kıbrıs Türk toplumunun, kendilerini Anadolu'nun bir parçası olarak görmeleri ve Atatürk'ün de Kıbrıs Türk toplumuna değer veren davranışlar sergilemesi iki toplum arasındaki ilişkilerin gelişmesinde etkili olmuştur. Çalışmanın sonucunda, Kıbrıs Türk toplumunun; Kıbrıs Rum toplumunun Enosis propagandaları ve İngiltere'nin baskı politikaları karşısında vermiş olduğu mücadele üzerinde durulmuş ve Atatürk İlke ve İnkılâplarının Türk toplumu üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Anahtar Kelimler: Kıbrıs, Atatürk, Milliyetçilik, Milli Kimlik, Enosis

The Impact of Ataturk's Principles and Reforms in the Construction of Turkish Cypriot Identity

Abstract

The aim of this study Turkish Cypriot was the emergence of nationalism and Ataturk's principles and Turkish revolution Movements, was to investigate the effects on Turkish nationalism. The best way in order to understand this period of the Ottoman Empire, starting with the administration of the island of Cyprus, the UK government tried to explain in general terms the ongoing process of the era. Nationalist movements of the nationalist movements of the Greek Cypriot community and the Turkish Cypriot community were undertaken separately the intellectuals of the period of the Turkish Cypriot community has been focused on the effects on the development of Turkish nationalism. The Turkish Cypriot community see themselves as part of Anatolia, and Ataturk's exhibit behavior that values the Turkish Cypriot community has been influential in the development of relations between the two communities. As a result of, Cyprus enosis of the Greek Cypriots the Turkish Cypriot community in the face of oppression propaganda and focused on the fight that gave England and Ataturk's Principles and Reforms Turkish the effects on society were investigated.

Keywords: Cyprus, Ataturk, Nationalism, National Identity, Enosis

Giriş

Kıbrıs Adası'nda var olan milliyetçi düşünceler, bu topraklarda varlığını sürdürmüş olan Türk ve Helen milliyetçiliklerinin birer yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Süre gelen zaman diliminde hep karşı karşıya kalmış olan bu iki milliyetçilik, günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Kıbrıs Adası'nda yaşamakta olan etnik grupların kendilerini ait hissettikleri iki farklı milliyetçilikten biri 1923 yılında yeni bir Türk devletine sahip olan Türkiye ve Türk milliyetçiliği diğeri ise 1830 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanarak yeni bir devlet olan Yunanistan ve Yunan milliyetçiliğidir. Kıbrıs Adası dışındaki bu iki devlet ve milliyetçi görüşleri, Ada'da bulunan ve etnik olarak diğeri iki devletin halkları ile benzerlik gösteren Türkler ve Rumların ayrı iki toplum olarak milli kimliklerini inşa etmelerinde etkili olmuştur.

Akdeniz havzasında merkezi bir role sahip olan Kıbrıs Adası, özellikle İngiltere'nin sömürge yolları üzerinde bulunması sebebiyle önemli bir üs olma özelliğine sahip olmuştur.¹ 1878 yılında Lord Beaconsfield'in Kraliçe Victoria'ya gönderdiği mektupta Ada'dan "...Kıbrıs, Batı Asya'nın anahtarıdır..." şeklinde bahsetmesi, Kıbrıs'ın İngiltere için önemini ortaya koyan en güzel örnektir.²

1878 yılında İngiltere'nin Ada'ya gelişi ile beraber Rumlar kendilerini daha güçlü hissetmeye başlamışlardır. İngiltere'nin Rum yanlısı bir politika izlemesi ve Rumların, Rum milliyetçiliğinin yayılması konusunda eğitim ve basın yollarına başvurmaları Türkleri de harekete geçirmiştir. Rum politikaları karşısında Türk milliyetçiliğinin daha da güçlenmesi için Türkler de eğitim ve özellikle basın yolu ile kitlelere ulaşmaya başlamışlardır.

Mustafa Kemal'in tarih sahnesine çıkarak Anadolu'da Türkiye Cumhuriyeti'ni ilan etmesi ve Türk milletinin muasır medeniyetler

* Bu makale KBÜ-BAP-14/2-YL-065 nolu projeden sağlanan maddi destekler kapsamında ortaya çıkmış olup, bu destekten dolayı teşekkür ederiz.

¹ İsmail Şahin, "İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)", *Asia Minor Studies*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2016): 149-176.

² Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, (Lefkoşa: Ekin Basımevi, 1960), s. 10; Salahi R. Sonyel, "İngiliz Dışişleri Belgelerine Göre: Osmanlı Padişahı Abdülhamit, 48 Saat İçinde Kıbrıs'ı İngilizlere Nasıl Kiraladı", *Bellekten*, Cilt: XLII, Sayı: 168 (1978): 731.

seviyesine ulaşması için bir dizi inkılap hareketleri uygulamaya başlaması, Kıbrıs Türkleri arasında ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına destek veren Kemalist aydın milliyetçiler arasında büyük heyecan uyandırmıştır. Türk milliyetçiliğinin Ada Türkleri arasında yerleşmesi adına Ada'da hayata geçirilen inkılap hareketleri ise hiçbir zorlama olmaksızın Kıbrıs Türkleri tarafından benimsenmiştir.

İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı sırasında İttifak Devletleri safında savaşa dâhil olan Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etmesi neticesinde 5 Kasım 1914 günü Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak ettiğini duyurması Ada Türkleri için zor günlerin başlamasının habercisi olmuştur. 24 Temmuz 1923 günü imzalanan Lozan Barış Antlaşması neticesinde yeni Türkiye Cumhuriyeti 1914 tarihli ilhak kararını tanımış olsa da Ada Türklerinden vazgeçmemiştir.

Tarihsel Bir Kavram Olarak Milliyetçilik ve Kıbrıs Türk Milliyetçiliği

Milliyetçilik kavramı ile ilgili olarak birçok benzer ve farklı tanımlamalar yapılmıştır. Karl Popper'a göre; milliyetçilik açık toplumun kurulmasının önündeki en büyük engellerden birini teşkil etmektedir. Buna karşın Karl Deutsch, milliyetçiliğin siyasal ve toplumsal gelişmenin ulaşmış olduğu en üst seviyeyi ifade ettiğini ve dünyanın tamamının açık toplum olmasına giden yolun buradan geçtiğini belirtmektedir.³

Kıbrıs Adası'nda var olan milliyetçilik hareketlerine bakıldığında, Ada'da süregelen milliyetçilik hareketleri Türk ve Yunan ulus devletlerinin kurulma ve uluslaşma süreçlerinde ortaya çıkıp, Kıbrıs'ta yaşayan iki etnik toplumun ayrı ayrı siyasallaşmasını sağlamıştır. Kıbrıs'ta var olan bu iki etnik toplumdaki bir tanesi olan Rum toplumu, kendilerini Yunanistan'ın bir uzantısı olarak görmekte ve Helen milliyetçiliğini savunmaktadır. Türk toplumu ise kendilerini Türkiye'nin uzantısı olarak görmekte ve Türk milliyetçiliği etrafında toplanmaktadırlar. Bu bağlamda halk, Kıbrıs'ta bağımsız ve tek bir devlet inşa sürecine girmemiş, Anavatan olarak

³Abdulvahap Akıncı, "Milliyetçilik Kuramları", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), (2014): 132.

gördükleri Türkiye ve Yunanistan ile birleşme yolunda ilerlemişlerdir.⁴

Kıbrıs Adası'nın 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesiyle birlikte Ada, Müslümanlar ve Hıristiyanların beraber yaşamaya başladıkları bir coğrafya olmuştur. Osmanlı Hükümeti'nin iki halka da adil davranması, iki halk arasında herhangi bir farklılığın yaşanmasını engellemiştir. İmparatorluğun son dönemlerinde ise geleneksel toplum yapısı çözülmeye başlamıştır. Özellikle Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak tarih sahnesine çıkması Ada'da Rumlar arasında Helen milliyetçiliğine olan ilginin artmasına yol açmıştır.

Ada'da İngiliz Hükümeti döneminin başlaması, milliyetçilik süreçlerini etkileyen önemli unsurlardan bir tanesi olmuştur.⁵ İngiliz Hükümeti'nin Müslüman Türk toplumuna karşı Kıbrıs Rum toplumunun yanında yer alması, Rumları Enosis yolunda cesaretlendirmiş ve Rumların Türklere karşı olan davranışları günden güne sertleşmeye başlamıştır.

1920'li yıllara gelindiğinde Ada'daki geleneksel dindar Müslüman Türk toplumunun seçkinlerinin yerini yeni Türkiye'yi destekleyen genç aydın kesim almaya başlamış ve bu aydın kesim giderek güçlenmiştir. Kıbrıslı Rumların Enosis propagandalarından rahatsız olup aynı zamanda Kıbrıs Türk toplumunun lideri olan Münir Bey'in "tek adam" sistemine⁶ karşı çıkan dönemin aydınları için, Mustafa Kemal Paşa ve yeni Türkiye Cumhuriyeti milliyetçilik adına büyük esin kaynağı oluşturmuştur. İngiliz Hükümeti'nin kayıtlarında Kemalistler olarak yer alan ve Necati Özkan, Mehmet Remzi Okan ve Con Rifat gibi isimlerin yer aldığı bu aydın grup, Mustafa Kemal'in Türkiye'de uyguladığı reform hareketlerinin Kıbrıs'ta da

⁴ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, (4. bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2011) s. 26-27.

⁵ Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, s. 212.

⁶ Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar Osmanlı İmparatorluğu halkı sayılan Kıbrıs Türkleri, savaş süreci içerisinde İngiltere'nin Adayı ilhak etmesi sonucunda derinden sarsılmışlardır. Bu dönemde Rumlar birer İngiliz düşmanı haline gelirken kendilerini bir boşlukta hisseden Kıbrıslı Türkler, Yunan ve Rum tehlikesine karşı İngilizlere sığınmışlardır. Bu duruma en güzel örnek kendisine "Sir" unvanı verilen Münir Bey'dir. Münir Bey, tam bir İngiliz hayranıdır. Eski Türk paşalarının anlayışına sahiptir ve mümkün olan tüm makamları elde etmiştir. Münir Bey, Kıbrıs Türk toplumunda tam bir "tek adam" sistemi kurmuştur. Bkz; Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, s. 217-218.

uygulanması taraftarı olmuşlardır.⁷

Kıbrıs Türk milliyetçiliği, Kıbrıs'ın tarihsel ve toplumsal koşullarında gelişmekle birlikte, Türkiye'de gelişen Türk milliyetçiliğinden de etkilenmiştir. Anadolu'da yeni bir devlet olarak 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, Kıbrıslı Türkler tarafından da heyecan içinde karşılanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan umudunu kesen halk, Mustafa Kemal Paşa'yı bir kurtarıcı olarak görmüştür. Mustafa Kemal'in Kıbrıs Türk halkını Anadolu halkından ayrı tutmaması ve Anadolu'da hayata geçirdiği her inkılâp hareketinin Ada'da da uygulama alanı bulması Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde etkili olmuştur.⁸

Türkiye Cumhuriyeti, 1925 yılında Kıbrıs'ta bir Türk Konsolosluğu açmış ve ilk Başkonsolos olarak da Asaf Bey'i atamıştır.⁹ Asaf Bey ile irtibata geçen genç Kemalist aydınlar Atatürk İlke ve İnkıplalarının Ada'da da uygulanması gerektiğini savunarak bu hareketi engellemeye çalışan kişilere ve olaylara karşı önlem almayı da ihmal etmemişlerdir. Bu tarihten itibaren 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs'ta da kutlanmaya başlanması, halkın Türk Bayrağı ve Türk Milli Marşı'na sahip çıkması, Kıbrıs'taki Türk milliyetçiliğinin milli simgeleri olmuştur.¹⁰

1930'lu yıllara gelindiğinde ise Kıbrıs Türk toplumunun genç aydınları arasındaki kimlik arayışı, Atatürk ve Türkiye hayranlığını daha da güçlendirmiştir. Ekonomik, siyasi ve kültürel olarak Rum toplumunun hep bir adım gerisinde kalan Türk toplumu, Ada'nın bir de Yunanistan ile birleşme endişesiyle, yönünü Türkiye'ye çevirerek milli benliğini koruma

⁷ Niyazi Kızılyürek, "Rauf Denктаş ve Kıbrıs Türk Milliyetçiliği", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, (ed.) Tanıl Bora (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), c.4, 4. bs., s.335; Kızılyürek, *Milliyetçilik Kışkırtıcılığı Kıbrıs*, s. 218.

⁸ Mustafa Haşim Altan, *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması*, (Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları – 39, 1997), s. 107.

⁹ Beria Remzi Özorun, *Mustafa Kemal Atatürk İnkılabı ve Kıbrıs Türkü*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989), s. 2120; Mehmet Demiryürek, "Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920 – 1940)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, (2004): 149.

¹⁰ Pınar Çağlayan, "Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004)" (Doktora Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s. 227

güdüleriyle hareket etmiştir.¹¹

Türk toplumunun Kemalizm akımı etrafında toplanmaya ve güçlenmeye başlaması İngiliz Sömürge Valisi Palmer'i endişelendirmiştir. Bu sebeptendir ki Vali Palmer, Kıbrıs Türk toplumunda yer alan Kemalist ve İslamcı akımları birbirine düşürmek ve Kemalizm akımının Ada'da yayılmasının önüne geçmek maksadıyla İslamcılığı kullanarak klasik "böl ve yönet" sistemini kullanmıştır. Lakin Kemalizm akımının getirmiş olduğu inkılâp hareketleri Ada'da kısa sürede yayıldığı için bu fikrinde başarılı olamamıştır.¹²

Dönemin genç Kemalist aydınları, Türkiye'de uygulanmaya başlanan inkılâp hareketlerinin Ada'da da uygulanması için harekete geçmişler ve ilk olarak Şapka ve Dil Reformlarını hayata geçirmişlerdir. Eğitim alanında ise Türk öğrencilere Atatürk ve Atatürk'ün önemi anlatılmıştır.¹³ Nasıl ki Rum toplumunda Yunanistan'dan öğretmenler getirtilip öğrencilere Enosis propagandası aşıl原因arak Enosisçi genç bir nesil yetiştirilmek istenmiş ise Kıbrıs Türk toplumunda da Atatürk'ün büyüklüğü ve önemi genç kuşaklara öğretilerek milli kimliğini bilen bir nesil yetiştirilmek istenilmiştir.

Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmesi ile Kıbrıs Adası, Megali İdea düşüncesinin temel hedef noktaları arasında yer almış ve uzun yıllar ilhak edilmeye çalışılmıştır. 1878 yılında Ada'nın İngiliz Hükümeti'ne devredilmesi ise İngiltere'nin Rum yanlısı bir politika izleyeceği düşüncesi ile Yunanistan tarafından bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde Kıbrıs Rum toplumu arasında Helen Milliyetçiliğinin günden güne etkisini hissettirmesi, İngiltere'nin Rum yanlısı bir politika izlemesi, Yunanistan'ın Ada'ya öğretmenler, diplomatlar göndermesi, dernek ve basın kuruluşlarını aktif hale getirmesi ve Kilise'nin Enosis'i desteklemesi, Megali İdea düşüncesinin sağlam bir zeminde ilerlemesine olanak sağlamıştır. ¹⁴ Bu etkenler Türk Milliyetçiliğinin hızla ilerlemesinde etkili olan durumlardır.

¹¹ Konu hakkında geniş bir bilgi için bkz: İsmail Şahin, *Kıbrıs'ta Siyasal Çatışmaların Toplumsal Kökeni*, (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2016)

¹² Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerin Varlık Savaşımı (1878-1960)", s. 178.

¹³ Kızılyürek, *Milliyetçilik Kışkırtıcılığı Kıbrıs*, s. 220-221.

¹⁴ İsmail Şahin, "Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 39, (2015): 351.

Aynı zamanda Kıbrıslı Türkler arasında Türkiye'ye olan hayranlık ve devamında Türk milliyetçiliği olarak gelen Kemalizm akımı da Enosis karşıtlığının temelini oluşturmaktadır.¹⁵

1931 Ayaklanmasına kadar geçen zaman diliminde Yunanistan ve Kıbrıs Rum toplumu, Ada'nın Yunanistan'a bağlanması için şiddet dışında her yola başvurmuşlardır.¹⁶ İngiliz Hükümeti'nin Rumların Yunanistan ile birleşme isteklerine olumlu yanıt vermemesi üzerine Rumlar, barışçı yollardan elde edemediklerini, zorla almak maksadıyla şiddete başvurmaya başlamışlardır. Bu kapsamda Kilise önderliğinde 1931 yılında başlayan isyan hareketi, kısa sürede büyük bir alana yayılarak Ada'nın bütün bölgelerine sıçramıştır. İngiliz Hükümeti tarafından kontrol altına alınan 1931 İsyanı sonucunda çok sayıda kişi yaralanmış hatta hayatını kaybetmiştir.¹⁷ İngiliz Hükümeti tüm bu yaşananların ardından Rumların yanı sıra Türkleri de cezalandırma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda İngiliz Hükümeti, Kıbrıslı Türkleri Türkiye'den koparmak ve sömürgeleri arasında yer alan binlerce Müslüman ve Kıbrıslı Türkleri bir araya toplamak için Türk adını kullanmayı yasaklayarak Müslüman deyimini kullanmayı tercih etmişlerdir.¹⁸

1931 İsyanı sonrasında geniş çaplı bir baskı dönemi başlatan İngiliz Hükümeti, camilere Türk bayrağı çekilmesini, millî marş öğretilmesini ve Atatürk resimleri asılmasını, 19 Mayıs ve 29 Ekim gibi milli önem taşıyan günlerin törenlerle kutlanmasını yasaklamıştır. Türkiye'den kitap gelmesi de yasaklanmış, var olanların da içlerindeki millî konuları ve resimleri içeren sayfaları sökülüp atılmıştır. Türkiye'den gelen Türkiye haritalarının üzerindeki bayrak ve Atatürk resimlerinin üzeri yapııştırılarak kapatılmıştır. Okullarda Türk tarihinin okutulması da yasaklanmış; pek çok milliyetçi

¹⁵ Kızılyürek, *Milliyetçilik Kısılcığında Kıbrıs*, s. 222.

¹⁶ Ünlü, s. 75.

¹⁷ Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, s. 36; Çay, s. 26; Tuncer, s. 41-42; Serdar Sakin ve Sabit Dokuyan, *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınarı)*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013), s. 31; Süleyman Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası KIBRIS*, (3. bs., İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007), s. 182.

¹⁸ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler* (2. bs., Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 2000), s.260.

öğretmen tedirgin edilerek istifaya ve göçe zorlanmıştır.¹⁹

Kıbrıs'ta milliyetçiliğin ortaya çıkması ve yayılmasında en büyük katkı aydınların olmuştur. Özellikle köy öğretmenlerinin rolü bu konuda takdire şayandır. Bu öğretmenler, yazıları ile basın hayatında yer almakta, okullarda milli bilince sahip öğrenciler yetiştirmekte ve okuma yazma bilmeyen halka gazeteleri anlatarak onlara milliyetçilik aşulamaktaydılar. Bu noktada, Kıbrıs yazılı basın kültürünün, 20. yüzyılın ortasına kadar kendi siyasal bağlılıkları bulunan köy öğretmenleri ve diğer okuryazarlar tarafından halka benimsetildiği gerçeği çok önemlidir.²⁰

Bu dönemde Ada'da basının da etkili bir iletişim aracı olarak kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Özellikle Kıbrıslı Rumların Enosis propagandalarında basın yolunu da kullanmaya başlamaları, Kıbrıs Türk Basınının doğmasında etkili olmuştur. Buradan hareketle Kıbrıs Türk Basınının, Kıbrıslı Rumların Enosis propagandalarına tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Nitekim Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin gelişmesine katkı sağlayan faktörlerden bir tanesinin de basın olduğu ileri sürülebilir. Rum toplumunun basın hayatına kıyasla Türk toplumunun basın hayatı zor şartlar içerisinde ilerleme sağlamış olsa da Ada Türkleri içerisinde milliyetçiliğin gelişmesine olan katkısı yadsınamaz.²¹

Kıbrıs Türk Basınında ilerleyen süreçte birçok gazetenin basın hayatında yer aldığı ve Türk Basınında yayın hayatına başlayan ilk gazetenin Sadet/Saadet Gazetesi olduğu bilinmektedir.²² 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Ada'daki Türk Basın hayatı da sıkıntılı günler geçirmiştir. Yaşanan tüm sıkıntılara karşın Türk aydınların önderliğinde yaşatılan Kıbrıs Türk Basını, üzerinde yaşadığı toprakları koruyup kollamak ve bu toraklarda varlığını devam ettirebilmek için Kıbrıs Rum Basınının Enosis politikasına her zaman karşı durmuştur. Ayrıca Kıbrıs Türk toplumu, Türk basınının Ada'ya gelmesi ile birlikte Anadolu ile ilgili haberleri birinci elden

¹⁹ Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, s. 36-37.

²⁰ Pınar Çağlayan, s. 68.

²¹ Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği – İngiliz Geçici İdaresi Devrinde", *Türk Kültürü*, 41, (1966): 471.

²² Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği – İngiliz Geçici İdaresi Devrinde", *Türk Kültürü*, 41, (1966): 471.

öğrenmiş ve kimsenin etkisi altında kalmadan ortak bir değer etrafında toparlanarak Türk özelliğini korumaya devam etmiştir.²³

Milli Mücadele yıllarında yayın yapan gazetelerin yayınlarından anlaşıldığı üzere, bu dönemde de mücadeleye destek verildiği görülmüştür.²⁴ Kıbrıslı Rumların her dönemde olduğu gibi bu dönemde de basını Enosis propagandası olarak etkili bir şekilde kullanmaya devam etmesinin yanı sıra Enosis'in gerçekleşmesi konusunda çeşitli fikirler barındıran Rum toplumunda, her fikrin bir temsilcisi bulunmakta ve Rum toplumu bu fikirlerini halka benimsetme konusunda basını etkili bir araç olarak kullanmaktadır.

Her dönemde ilgi ile takip edilen basın, iki toplumun da kendi haklılıklarını dünya duyurmaya çalıştıkları bir araç haline gelmiştir. Özellikle Rumlar, Yunanistan'dan aldığı destek ve Kilise'nin gücü ile Enosis propagandalarını dünyaya basın yolunu kullanarak duyurmuşlardır. Öyle ki Türkler Rumlara nazaran bu konuda biraz daha şanssız olmuşlardır. Bu dönemde 1931 isyanının basın hayatına getirmiş olduğu sansür yasağı, Türk basını Rum basınına kıyasla daha fazla etkilemiştir. Türk milliyetçiliğini korumak ve devam ettirmek adına dönemin önemli gazetelerinin basın hayatına devam etmeleri ise İngiliz Hükümeti tarafından endişe içinde izlenmiştir. İngiliz Hükümeti, Türk milliyetçiliğinin ilerlemesini engellemek adına girişimlerde bulunmuş olsa da Ada'da ki Atatürk sevgisi ve Türk milliyetçiliği günden güne katlanarak çoğalmıştır.

Atatürk Dönemi Türkiye - Kıbrıs İlişkileri

19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, Milli Mücadele hareketini o gün başlatmıştır.²⁵ Milli Mücadele'nin başlangıcı olarak kabul edilen 1919 yılından Atatürk'ün vefatının gerçekleştiği 1938 yılına kadar geçen süreç ise Atatürk Dönemi olarak kabul edilmektedir. Mustafa Kemal liderliğinde yürütülen Milli Mücadele, Kıbrıs Türk halkını da

²³ Orhan Turan, *Tarihten Günümüze Kıbrıs Türk Basını (1879 – 2009)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013), s. 21.

²⁴ Kurtuluş Savaşı yıllarında yayınlanan başlıca gazeteler İrşad Dergisi, Ankebut Gazetesi, Doğru Yol Gazetesi ve Söz Gazetesi'dir.

²⁵ Ayhan Kamel, *1923'ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi* (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2014), s. 18.

heyecanlandıran bir savaş olmuştur. Bu mücadelede Türkiye'nin safında savaşa katılmak isteyen Kıbrıslı Türk halk, Ada'dan gizlice ayrılarak Türkiye'ye gitmiştir. Ayrıca Türkiye'de yüksek öğrenimlerini tamamlayan birçok Kıbrıslı Türk gencin de gizlice Anadolu'ya geçerek savaşa katıldığına dair dönemin gazetelerinde yayınlanan haberler bulunmaktadır.²⁶ Aynı zamanda Türk Kurtuluş Savaşına katılarak önemli görevler üstlenen ve üstün hizmetleri dolayısıyla İstiklal Madalyası ile ödüllendirilen birçok Kıbrıslı Türk bulunmaktadır. Teğmen Mehmet Tahir, Dr. Binbaşı Osman Necmi ve Fatim Güvendiren yalnızca bu isimlerden birkaçıdır. Bu isimler aynı zamanda eğitimlerini Türkiye'de tamamlamış ve Atatürk İnkılablarının başarısı için önemli çalışmalara imza atmışlardır.²⁷

Kıbrıslı Türklerin zor günler yaşadığı bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu da zor günler yaşamaktadır. İmparatorluk tamamen dağılmış, yurdun büyük bir bölümü işgal edilmiştir. Mustafa Kemal ve silah arkadaşları ise Anadolu'da yeni bir Türk devleti kurmanın mücadelesini vermektedir. Kıbrıslı Türk aydınlar da bu mücadeleye sessiz kalmamışlardır. Yayımladıkları yazılar ile halkı bilinçlendirmeye çalışan aydınlar arasında halka öncü olan isim ise dönemin önemli gazetelerinden Doğru Yol Gazetesi'nin sorumlu müdürü Mehmet Remzi (Okan) Bey'dir.²⁸

Anadolu'da Milli Mücadele devam ederken Anadolu'ya maddi olarak destekte bulunmak isteyen Kıbrıslı Türkler; birçok kültürel faaliyet gerçekleştirerek elde ettikleri geliri Anadolu'ya bağışlamışlardır. Ancak o dönemde Türkiye ile İngiltere arasındaki savaş hali sebebi ile Ada'dan Anavatan'a para göndermek ancak hükümetin müsaadesi ile mümkündür. Bu sebeple bir yardım kuruluşunun kurulmasına karar verilmiş ve Kıbrıs'taki tüm Türk kurum, kuruluş ve kulüpler bir araya gelerek 19 Aralık 1920 günü *Muhacirin-i İslamiyeye Muavenet Cemiyeti* adlı yardım kuruluşu kurmuşlardır. Artık yapılan tüm yardımlar bu cemiyete gönderilmektedir.

²⁶ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler* (2. bs., Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 2000), s. 273.

²⁷ Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, s. 273-274.

²⁸ Cemalettin Ünlü, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878 – 1981)*, (Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1981), s. 52.

Ayrıca Cuma günleri ve Kurban Bayramı'nın ilk günleri Hilal-i Ahmer günü olarak kabul edilmiştir.²⁹

Anadolu'da savaş halinin getirmiş olduğu zorluklara karşı halk, özellikle Yunanistan'ın İzmir'i işgali sırasında, kenetlenerek bir bütün olmuştur. Aynı dönemde Anadolu'da da yeni bir devletin kurulması çalışmalarını ve Milli Mücadele hareketini başlatan Mustafa Kemal Atatürk, 23 Nisan 1920 günü yeni Türkiye'nin temellerini atarak Ankara'da Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni (TBMM) açmış ve ilk hükümeti kurarak Milli Mücadeleyi kurumsallaştırmıştır.³⁰

Lozan Barış Antlaşması ve Kıbrıs

Anadolu'da Milli Mücadele'nin kazanılması sonucunda elde edilen zafer, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Lozan Barış Antlaşması da Türk zaferini tescilleyen ve Türk milletinin hür ve hâkim bir millet olduğunu ispatlayan bir antlaşma olarak kayıtlara geçmiştir.³¹

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı 1914 yılından Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı 1923 yılına kadar savaş halinde ve uluslararası sistemde söz sahibi olan devletler, savaş haline son vermek ve ikili ilişkilerin dostane bir şekilde devam etmesini sağlamak amacıyla bir antlaşma imzalamaya karar vermişlerdir.³² Antlaşma masasında bir yanda dönemin büyük güçleri bulunuyorken diğer yanda Türkiye bulunmaktadır. İsviçre'nin Lozan kentinde gerçekleşen görüşmelere TBMM Hükümeti, İstanbul Hükümeti ile birlikte davet edilmiştir. Ancak TBMM Hükümeti, işgal altında bulunan İstanbul Hükümeti'nin hiçbir zaman Türk milletini temsil edemeyeceğini

²⁹ Beria Remzi Özoran, "İstiklal Harbi Sırasında Kıbrıs Türkünün Anavatana Yardım Kampanyası", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, 14(6), (2001): 42-43; Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkıplalarının Kıbrıs'ta Uygulanması* (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2002), s. 45.

³⁰ Mustafa Kemal Atatürk, "Nutuk", c. I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, (10. bs., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970), s. 43; Kamel, s. 18; Faruk Sönmezoğlu, *İki Savaş Sırasında ve Arasında Türk Dış Politikası*, (İstanbul: Der Yayınları, 2011), s. 96.

³¹ Tahir Taner, "Lozan Muahedesi ve Kapitülasyonların İlgası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 7(4), (1941): 723; Zafer Toprak, "80. Yıldönümünde Lozan Barış Antlaşması", *Toplumsal Tarih*, 115, (2003): 65.

³² İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920 – 1945)*, (3. bs., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000), s. 93.

açıklayarak 1 Kasım 1922 günü hilafet ve saltanatı birbirinden ayırmıştır.³³ Saltanatın kaldırılması ile İstanbul hükümeti de istifa etmiştir. Oluşan yeni durum karşısında konferansa TBMM Hükümeti'nden Türkiye adına Dr. Rıza Nur, Hasan Saka (Bey) ve baş delege olarak da İsmet İnönü katılmıştır.³⁴

24 Temmuz 1923 günü imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır. Öyle ki imzalanan Antlaşma ile Türkiye büyük bir sınavdan geçmiş ve antlaşma Sevr Antlaşması'nda olduğu gibi ortada bir zorlama olmaksızın karşılıklı müzakereler çerçevesinde gelişmiş ve imza edilmiştir.³⁵ Türkiye, bağımsız bir devlet olarak tanınmış ve uluslararası platformda bu durum tescillenmiştir. Bu nedenledir ki Lozan Barış Antlaşması, 29 Ekim 1923 günü ilan edilen Cumhuriyetin ve dolayısıyla Türkiye'nin kurucu antlaşması niteliği taşımaktadır.³⁶

Lozan Barış Antlaşması'nda genel olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan siyasi ve hukuki meseleleri ele alınmıştır. Ancak ele alınan konularda çoğunlukla uzlaşma sağlandığı halde taraflar arasında Musul, Boğazlar, Tazminatlar gibi konularda uzlaşma sağlanamamıştır. Ancak Kıbrıs Adası'nın geleceği konusu, uzlaşma sağlanan konular arasında yer almaktadır ve antlaşmanın aşağıdaki 16, 20 ve 21. maddeleri Kıbrıs Adası ile ilgili hükümler içermektedir.

MADDE 16 – Türkiye, işbu Andlaşmada belirtilen sınırlar dışında bulunan topraklar üzerindeki ya da bu topraklara ilişkin olarak, her türlü haklarıyla sıfatlarından ve egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi), ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir.

³³ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 24, İ: 130, C: 2, 1.11.1338 (1922), s. 314.

³⁴ Toprak, s. 67.

³⁵ William Hale, *Türk Dış Politikası 1774 – 2000*, (çev. Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003), s. 48.

³⁶ Baskın Oran, "Lausanne Barış Antlaşması", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (ed.) Baskın Oran, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), c. I, 18. bs., s.222.

MADDE 20 – Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın (İngiltere'ye) katılımını tanıdığını bildirir.

MADDE 21 – 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs adasında yerleşmiş bulunan Türk uyrukları, yerel kanunun saptadığı şartlar içinde, İngiliz uyrukluluğunu edinecekler ve bu kimseler Türk uyrukluluğunu yitireceklerdir. Bununla birlikte, işbu Andlaşmanın yürürlüğe girişinden başlayarak iki yıllık bir süre içinde, Türk uyrukluluğunu seçme yetenekleri olacaktır; bu durumda, seçme hakkını (option) kullandıkları tarihi izleyecek on iki ay içinde Kıbrıs adasından ayrılmaları zorunlu olacaktır.

İşbu Andlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte Kıbrıs adasında yerleşmiş olup da, bu tarihte, yerel kanunun öngördüğü şartlar içinde yapılmış başvurma üzerine İngiliz uyrukluluğunu edinmiş bulunan ya da edinmekte olan Türk uyrukları da bu yüzden Türk uyrukluluğunu yitireceklerdir.

Şurası kararlaştırılmıştır ki, Kıbrıs Hükümetinin, Türk Hükümetinin rızası olmaksızın Türk uyrukluluğundan başka bir uyrukluk edinmiş olan kimselere, İngiliz uyrukluluğunu reddetme yeteneği olacaktır.³⁷

Maddelerde de açıkça görüldüğü gibi Türkiye, imzalanan Antlaşma gereğince, İngiltere'nin 5 Kasım 1914 tarihli ilhak kararını kabul ederek Kıbrıs Adası'nın İngiltere toprakları arasında yer aldığını kabul etmiştir. Aynı zamanda Türk devlet adamları, dönemin getirmiş olduğu şartlar içerisinde İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığının devamını da desteklemiştir. Çünkü İngiltere'nin bölgedeki varlığı Türkiye'ye de güven vermektedir. Nitekim bu dönemde Türk dış politikası genellikle Lozan'da kurulan dengeden yana olduğundan statükocudur.³⁸ Özellikle İtalya'nın Akdeniz politikasının getirmiş olduğu tehlike ve Rumların Enosis propagandaları İngiltere'nin bölgedeki varlığı ile korunmuş olacaktır.³⁹

Lozan Barış Antlaşması'nın 20 ve 21. Maddeleri, doğrudan Kıbrıs Adası ile ilgilidir. Ancak 16. Madde Kıbrıs'ın hukuki statüsü ile ilgilidir. 16. Madde,

³⁷ Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı Tutanak Belgeler*, Takım II, Cilt: II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: No. 348, Ankara, s. 7-8. (Uluslararası Literatürde; "Yakın Doğu Sorunları Üzerine Lausanne Konferansı, 1922-1923"); Soysal, s. 99.

³⁸ İsmail Şahin, Ersin Müezzinoğlu, "Lokarno ve Musul Kışkırcısında Türk Dış Politikası", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, (2016): 658.

³⁹ Zafer Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyân-Kıbrıslı Rumların 1931 Enosis İsyânı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009), s. 160.

Büyük Millet Meclisi'nde, uzun saatler süren toplantılarda görüşülmüştür. Bu maddenin bu kadar önemli olmasının sebebi ise Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırlarına ters düşmesidir. Çünkü bu madde ilk haliyle Türkiye Cumhuriyeti'nin Mısır ve Sudan'dan, Kıbrıs'tan Adalardan, Trablusgarp'tan ve bütün kıta üzerindeki haklarından vazgeçtiği anlamına gelmektedir. Hâlbuki zamanında bu toprakları kazanmak için çok uğraşmış çok kanlar dökülmüştür. Şimdi bir anda bu topraklardaki hukuki haklardan vazgeçmek kolay olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilerleyen dönemde bu topraklar hakkında hiçbir söz hakkı olmayacağı için Türk delegeler bu maddeye karşı çıkararak maddenin değiştirilmesini talep etmişlerdir.⁴⁰ Sonuç olarak uzun süren görüşmelerin ardından Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Barış Antlaşması'nda adı geçen ilgili devletlerden biri olarak, diğer adalarla birlikte Kıbrıs Adası'nın da geleceği hakkında ilerleyen dönemlerde söz sahibi olabilme hakkını⁴¹ bu madde ile saklı tutmuştur.⁴²

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından İngiltere Kralı V. George tarafından, Kıbrıs'ın statüsünde 10 Mart 1925 günü yeni bir değişiklik yapılarak Ada, çıkartılan bir Kraliyet Beratı ile İngiliz Taç Kolonisi (Crown Colony) haline getirilmiştir. Beratla beraber, Ada'daki en yüksek İngiliz yöneticisi artık Yüksek Komiser değil Vali olmuştur. 1920 yılından bu yana Yüksek Komiser olarak görevde bulunan Sir Malcolm Stevenson ise yeni dönemin ilk Valisi olmuştur.⁴³

⁴⁰ Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, s. 32; Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878 – 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, (Ankara: Kaynak Yayınları, 1984), s. 112.

⁴¹ 1959 yılının Şubat ayında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmalarında Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere ve Yunanistan ile taraf olmasını sağlayan madde Lozan Antlaşması'nda son hali ile yer alan 16. Maddedir.

⁴² Nevin Yurdsever Ateş, "Lozan'dan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne...", *Karizma*, 18, (2004): 22; Hasan Şanlı, *Kıbrıs 1878 – 1924 Siyasal – Toplumsal Değişimler*, (2. bs., Ankara: Güneş Matbaacılık T.A.Ş., 1967), s. 30.

⁴³ Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, s. 193; Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, s. 17; Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyân-Kıbrıslı Rumların 1931 Enosis İsyânı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi*, s. 74; Salahi R. Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerin Varlık Savaşımı (1878-1960)", *Belleten*, Cilt: LIX, Sayı: 224, (1995): 175; Gürel, s. 113; Abdulhaluk Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel – 1963*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 93 Seri I-Sayı: A.13, 1989), s. 23; Ertuğrul Önalp, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*, (2. bs., Ankara: Berikan Yayınevi, 2010), s. 85; Veysi Akın, "Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler", *Kıbrıs Laboratuvarı*, (ed.) Şenol Kantarcı, (İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005), s. 37.

Lozan Barış Antlaşması'nın 21. maddesinin getirdiği yeni şartlar gereği, 1878 yılından itibaren İngiliz idaresi altında yaşamakta olan Kıbrıslı Türkler, daha iyi şartlarda yaşayabilmek ve çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlayabilmek umuduyla Türkiye'ye göç etmeyi yeğlemiştir. Ayrıca; Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye karşı besledikleri sevgi, başka bir milletin yönetimi altında yaşamak istememeleri, ekonomik olarak Türkiye'de daha iyi standartlarda yaşayacaklarına inanmış olmaları da göç sebepleri arasında yer almaktadır.⁴⁴

21. Madde gereği İngiliz tabiiyetini kabul etmeyen Kıbrıslı Türkler arasında, 1924 yılı içerisinde Konya'ya kadar gelip iskân etmek isteyenler olmuştur. Bu durum karşısında TBMM Hükümeti'nin çıkardığı kararnameler⁴⁵ ile Kıbrıslı Türklerin Türkiye'ye kabulüne karar vermiştir.⁴⁶

Kıbrıs Türkleri'nin Anavatan Türkiye'ye göçü, 1925 yılında da devam etmiştir. Gerçekleşen göç hareketinin belirli bir düzen içerisinde devam etmesi amacıyla 1925 yılında Lefkoşa'da bir Türk Konsolosluğu kurulmuş ve Ali Asaf Bey (Güvenir) de ilk Konsolos olarak atanmıştır.⁴⁷

Kıbrıs'tan Türkiye'ye en büyük göçmen akını 6 Ağustos 1924 ile 6 Ağustos 1926 yılları arasında gerçekleşmiştir. Göç hareketinin bu tarihler arasında yoğunlaşmasının sebebi ise Lozan Barış Antlaşması'nın şartları gereği Kıbrıs Türklerine Türk vatandaşı olmaları için tanınan sürenin iki yıl olmasıdır.⁴⁸ Bu zaman dilimi içerisinde Ada'dan kaç Kıbrıslı Türkün ayrıldığına dair net bir sayı bulunmamakla birlikte bu konu hakkında en sağlam bilgiler Kıbrıs Türk Konsolosluğu'nun İngiliz yetkililere verdiği bilgilerden elde edilmektedir. Edinilen bilgilere göre 9.227 Kıbrıs Türkü'nü içine alan 3.813

⁴⁴ Hüner Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?*, (Genişletilmiş 2. bs., Ankara: Kaynak Yayınları, 2012), s. 39; Zafer Çakmak, "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, (2008): 210; Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, s. 192.

⁴⁵ 2 Aralık 1924 tarihli 1188 Numaralı Kararname ve 7 Aralık 1925 tarihli 2871 Numaralı Kararname. Bkz: Çakmak, *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)*, s. 213.

⁴⁶ Hikmet Öksüz, "Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türkleri'nin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum Dergisi* 32(187), (1999): 36; Çakmak, *Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)*, s. 213; Çakmak, *Kıbrıs'ta İsyân-Kıbrıslı Rumların 1931 Enosis İsyanı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi*, s. 161.

⁴⁷ Özorun, Mustafa Kemal Atatürk İnkılabı ve Kıbrıs Türkü, s. 2120; Meryem Birmeç, "Kıbrıs Türk Basını'nda Lozan Barış Antlaşması", (Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), s.73; Demiryürek, "Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920 - 1940)", s. 149.

⁴⁸ Mehmet Demiryürek, "Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1923-1926)" *Toplumsal Tarih*, 115, (2003): 90.

mürur tezkeresi ve 83 kişiyi içine alan 66 pasaport verilmiştir.⁴⁹ Türk Konsolos'un İngiliz yetkililer ile yapmış olduğu görüşmeden ise Antlaşma süresi zarfında Kıbrıs Türklerinden 9.327 kişinin Türk vatandaşlığını seçtiği tespit edilmiştir.⁵⁰ Ancak Kıbrıs'tan Londra'ya gönderilen 1928 tarihli Kıbrıs raporuna göre Ada'dan Türkiye'ye göç eden kişi sayısının 5.000 kişi olduğu belirtilmiştir.⁵¹ Bir başka kaynağa göre ise bu dönemde Türk tabiiyetine geçen Kıbrıslı Türklerin 7.000 – 8.000 civarında olduğu yer almıştır.⁵²

Bu dönemde Ada'dan Anadolu'ya gerçekleşen belirgin bir göç hareketi bulunmakla beraber yaşanan bu göç hareketine karşı çıkan kişiler de yok değildir. Ada'nın aydın kesimini oluşturan bu kişiler Ada'dan gündün güne azalan nüfusun sakıncalı olduğunu düşünmekte ve bu durumun Kıbrıs Rum toplumunun Enosis'i gerçekleştirmeleri için uygun bir ortam oluşturacağı endişesini taşımaktadırlar. Bu sakıncalı durum Türk aydınlarını harekete geçirmiş ve Türk aydınlar basını kullanarak göç hareketinin önüne geçmeye çalışmışlardır.⁵³ Nitekim Mustafa Kemal'in de Ada'dan Türkiye'ye yapılan göçler sonucunda Ada'daki Türk nüfusunun gündün güne azaldığını ve bu durumun sakıncalı olduğunu görmesi sebebiyle Ada'dan Türkiye'ye göç durdurulmuştur. Eğer Ada'dan Türkiye'ye devam eden göç hareketi durmazsa stratejik bir konumda bulunan Ada'da Türk nüfusu kalmayacak ve Ada tamamıyla Rumların hâkimiyetine girmiş olacaktır.⁵⁴

Atatürk İlke ve İnkılâplarının Kıbrıs'ta Yansıması

Mustafa Kemal, Anadolu'da Milli Mücadele'yi kazanmasının ardından yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş ve Türk halkını da muasır medeniyetler seviyesine çıkarabilmek amacıyla bir dizi inkılâp hareketleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu sebeptendir ki Mustafa Kemal'in planlamış

⁴⁹ Çakmak, Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938), s. 212.

⁵⁰ İsmail Şahin, Cemile Şahin, Mine Öztürk, "Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a yapılan Göçler ve Tatbik Edilen İskân Politikası", *Turkish Studies – International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/7, (2013): 605; Çakmak, Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938), s. 212.

⁵¹ Çakmak, Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938), s. 212.

⁵² Ulvi Keser, "Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar", *ÇTTAD*, V(12), (2006): 107.

⁵³ Fahriye Engili, "Kıbrıs'tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923 – 1938)", *Karadeniz Araştırmaları*, 39, (2013): 121.

⁵⁴ Sabahattin İsmail, "Atatürk'ün Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine Verdiği Önem (2. Bölüm)", *Müdafaai Hukuk Dergisi*, erişim tarihi 04.06.2015, http://mudafaai-hukuk.com.tr/arsiv/eylul01_14.html

olduğu tüm inkılâp hareketlerinin temelinde Türk halkı bulunmaktadır. Aynı zamanda bu değişimler Kıbrıs Türk toplumu arasında da hızlı bir şekilde yayılma alanı bulmuştur.

Kıbrıslı Türkler, ulusal varlığını koruyabilmek ve üzerinde yaşadığı toprakları bir başkasına kaptırmamak için çok zor şartlar altında mücadele vermiştir. Özellikle Milli Mücadele sonrasında Türkiye'nin de Ada halkı ile fazla ilgilenememesine karşılık Ada halkı Anavatan olarak gördükleri Türkiye'den hiçbir zaman vazgeçmemiş ve Anavatandaki gelişmeleri günün gününe takip ederek Atatürk inkıplalarını da zorlama olmaksızın uygulamışlardır. Bu sebeptendir ki Atatürk ve Atatürk'ün Türkiye'si Kıbrıs Türk toplumu için her zaman çok önemli olmuştur.⁵⁵

Atatürk'ün başlatmış olduğu yenilik hareketlerinin neredeyse eş zamanlı olarak Kıbrıs'ta da uygulanmaya başladığı bilinmektedir. Ancak az da olsa Atatürk inkıplalarının Ada'da yayılmasını önleyici girişimlerde bulunulduğu ve Atatürkçü Kıbrıslı Türklere karşı cephe alınmış olduğu da bir gerçektir.⁵⁶ Bu istisna bir yana ilk günden itibaren kendini Türk ulusundan ayrı görmeyen ve Türkiye'nin bir uzantısı olarak kabul eden Kıbrıslı Türkler ise Atatürk'ün izini takip ederek, Atatürk'ün Cumhuriyet ile başlatmış olduğu yenilik hareketlerini uygulamıştır.⁵⁷

Mustafa Kemal'in inkılâp hareketlerinde en büyük adım 29 Ekim 1923 günü Türkiye'de Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile atılmıştır. Cumhuriyet'in ilanı Ada Türkleri arasında da sevinç içinde kutlanmıştır. 1925 yılı itibariyle 29 Ekim gününün Türkiye'de Cumhuriyet Bayramı olarak ilan edilmesi⁵⁸ üzerine Kıbrıs'ın her bir köşesindeki okullarda ve köylerde de kutlamalar yapılmış, her tarafa Türk Bayrakları asılmıştır. Öyle ki Kıbrıslı Türkler, Söz Gazetesi'nin 17 Ekim 1925 günü attığı manşette de görüldüğü üzere

⁵⁵ Sabahattin İsmail, Engin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye – Kıbrıs İlişkileri 1919 – 1938*, (KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları – 14, 1989), s. 213.

⁵⁶ 1926 yılında Kıbrıs'a vali olarak atanan kişi Yunan hayranı Ronald Storrs'dur. Storrs, Atatürk devrimlerinin yayılmasını önleyici girişimlere destek olmuş ve Atatürkçülere karşı cephe almıştır. Bkz; Tuncer, s. 40; Önalp, s. 86.

⁵⁷ Altan, s. 107; Halil Fikret Alasya, "Atatürk İnkıpları ve Kıbrıs Türkleri", *Kemalist Atılım Dergisi*, 24, (1983): 15

⁵⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 18, İ: 106, C: 1, 19.04.1341 (1925), s. 156-157.

“Muhterem Gazi'nin açtığı nurlu ve feyizli yolda yürümek her Türk'ün milli vazifesidir.” görüşünü savunmaktadırlar.⁵⁹

Bu yıllar arasında Ada'da Türkler açısından olumsuz bir durum da yaşanmıştır. 1925 yılında büyük coşku içinde açılan Türk Konsoloslugu, 1927 yılında nedeni bilinmeyen bazı sebeplerden ötürü lağvedilmiştir. Bu durum Kıbrıslı Türkler için üzücü bir hadise olmuştur.⁶⁰ Nitekim Türklerin yoğun baskıları üzerine 1928 yılında yeniden açılan Konsolosluga tekrar Asaf Bey atanmıştır.⁶¹

Mustafa Kemal'in Türk ulusunu muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak için girişmiş olduğu yenilik hareketlerinden bir tanesi de Şapka İnkılâbı olmuştur. Türkiye'de 25 Kasım 1925 günü Şapka Kanunu'nun kabul edilmiştir.⁶² Türkiye'de hayata geçen bu yenilik hareketi Kıbrıslı Türkler tarafından da kabul edilmiştir. Mustafa Kemal'in açmış olduğu bu yolda ilerlemekte kararlı olan Kıbrıslı Türk aydınlar, şapka inkılâbını ilk benimseyenler olmuştur. Bu yeni değişim hareketini Kıbrıslı Türk aydın kesim kendileri benimsedikleri gibi diğer Kıbrıslı Türk halkın da benimsemesi için bütün güçleri ile çalışmışlardır.⁶³

Kıbrıs'ta şapka giyen ilk kişi, tespit edilebildiği kadarıyla Mustafa Fadıl Nekipzade'dir. Lefke Belediye Başkanı olan Nekipzade, derhal fesini çıkarmış ve şapka giymiştir. Dönemin Konsolosu Asaf Bey'i de yanına alarak dolaşan Nekipzade'nin bu örnek davranışı, Kıbrıs Türk halkı arasında da hızla yayılmıştır.⁶⁴

Şapka İnkılâbı, Kıbrıs'ta birçok Atatürkçü öğretmen ve aydın kişilerin önderliğinde hayata geçmiştir. Ancak İngiliz sömürge yönetiminin resmi kuruluşlara göndermiş olduğu bir genelge ile şapka giyilmesi yasaklanmıştır. Yine de çıkartılan karar, kamu görevlilerini durdurmakta yeterli olmamış, görevliler şapka giymeye devam etmişlerdir.⁶⁵

⁵⁹ Yurdakul, s. 69.

⁶⁰ Gürel, s. 186.

⁶¹ Beria Remzi Özorun, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (2)”, *Türk Kadını Dergisi*, 32, (1969): 29.

⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 19, İ: 14, C: 1, 25.11.1341 (1925), s. 231.

⁶³ Beria Remzi Özorun, “Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (4)”, *Türk Kadını Dergisi*, 34, (1969): 26.

⁶⁴ Yurdakul, s. 88.

⁶⁵ Yurdakul, s. 88.

Ada'da şapka giyilmesine karşı çıkan yalnızca İngiliz Hükümeti değildir. Türkiye'den sınır dışı edilmiş Yüzelliliklerden⁶⁶ Sait Molla ve reform karşıtı arkadaşları, Atatürk inkılâpları aleyhinde söylentiler çıkararak Türk halkının kafasını karıştırmaya çalışmışlardır. İngiltere'den parasal destek de gören bu kişiler bu hareketleri ile Kıbrıs Türkünün din duygularını istismar etmeye çalışmışlardır.⁶⁷ Sait Molla ve reform karşıtı arkadaşlarının açıklamalarına itibar etmeyen Kıbrıslı Türkler ise şapka kullanmaya devam etmişlerdir.

Mustafa Kemal aleyhine propagandalara girişen Sait Molla ve reform karşıtı arkadaşları, bu girişimlerinde başarılı olamamışlardır. Gazete çıkarma girişiminde bulunan Sait Molla, bu girişiminde de başarılı olamayacağını anlamış ve Yunanistan'da arkadaşları ile beraber yayınladıkları "İTİLA" adlı gazeteyi Kıbrıs'a getirerek Ada'da yaşayan Türklere göndermeye başlamışlardır. Bu durum Atatürkçü Türkler arasında hiddetle karşılanmıştır. Bunun üzerine Mehmet Remzi Bey, Sait Molla'yı suçlayıcı bir makale⁶⁸ yazmış ve de onu Yunan casusu olmakla itham etmiştir. Sait Molla ise Söz Gazetesi aleyhine hakaret davası açmış ve Mehmet Remzi Bey iki ay hapse mahkûm edilmiştir. Ancak asıl amaç gazetenin kapatılmasını sağlamaktır. Sait Molla'nın avukatı gazeteyi kapatmak için Mehmet Remzi Bey'den oldukça yüksek bir ücret istese de amaçlarına ulaşamamışlar ve aile istenilen ücreti ödeyerek gazetenin kapatılmasını engellemiştir. Türk inkılâplarını korumak pahasına hapse dahi giren Atatürkçü Kıbrıs Türkleri bu inkılâplara olan bağlılıklarını ilelebet sürdürmüşlerdir.⁶⁹

⁶⁶Yüzellilikler meselesi, Türkiye'nin yakın dönem tarihinde karşılaşılan bir olaydır. Milli Mücadele döneminde İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümeti yanlısı, çok farklı meslek gruplarından geniş bir zümrede, Lozan Barış Konferansı sırasında müzakere edilen ve Barış Antlaşması sonucunda genel bir Af Kanunu kapsamı dışında tutularak tespit edilmesi kararlaştırılan 150 kişilik liste içerisinde yer alanlar "Yüzellilikler" olarak adlandırılmışlardır. Bkz: Murat Yümlü, "Yüzellilikler Meselesi, Mesud Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme" *History Studies*, Volume: 2, Issue: 3, (2010):334.

⁶⁷ Özoran, Mustafa Kemal Atatürk İnkılâbı ve Kıbrıs Türkü, s. 2120; Ali Nesim, "Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5(14), (1989): 326.

⁶⁸Kıbrıs'taki Türk okullarındaki öğrencilere şapka giydirilmemesi hususunda mahalli hükümete yapılan müracaat ve Yüzelliliklerden Sait Molla'nın beyanâtı ile Söz gazetesinde buna karşılık yayınlanan makale. Bkz: BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 106.695.47, 14.12.1925.

⁶⁹ Beria Remzi Özoran, "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (5)", *Türk Kadını Dergisi*, 35, (1969): 31.

Mustafa Kemal'in uygulamaya koyduğu bir diğer inkılâp hareketi de Medeni Kanunun kabulü olmuştur. Ankara Hükümeti, 17 Şubat 1926 günü TBMM'de yapılan görüşmeler sonucunda İsviçre Medeni Kanunu'nu örnek alarak yeni bir kanun oluşturmuş ve yeni Türk Medeni Kanunu'nu kabul etmiştir.⁷⁰ Medeni Kanun'un kabulü ile kadınların erkekler ile siyasi haklar hariç birçok alanda eşitliği kabul edilmiş ve kadınların ikinci sınıf vatandaş olmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Nasıl ki yapılan her inkılâp Anadolu halkı tarafından benimsenmişse Kıbrıs Türk halkı Medeni Kanun'a da ayak uydurmuştur.

Kıbrıs Adası'na İngiliz yönetimi geldiği dönemde Kıbrıs'ta Osmanlı yönetiminden kalma yasalar vardır. Bu yasalar Müslüman halk için devam ederken Hıristiyan halk için yeni yasalar yapılmıştır. Böylelikle evlilik ve miras ile ilgili dini yasalar Kıbrıs Türkleri arasında uzun süre geçerliliğini korumaya devam etmiştir. Nitekim Medeni Kanunun yansımalarının Kıbrıs'ta da görülmeye başlaması ile Türk kadını daha modern bir görünüme kavuşmuştur. Bu durum kadının toplumsal hayattaki yerini almasında kolaylıklar sağlamıştır.⁷¹

Gerçekleştirilen tüm bu yenilik hareketlerinden bir tanesi de yeni harfler ve yeni rakamlardır. Öyle ki Mustafa Kemal, muasır medeniyetler seviyesinde bir toplum yaratmanın önündeki engellerden bir tanesi olarak da Arap alfabesini görmüştür. Bu sebeptendir ki 1928 yılında hem yeni Rakamlar kabul edilirken hem de Harf Devrimi⁷² gerçekleştirilmiştir.

Anadolu'da uygulamaya geçen yeni harfler, aydın Kıbrıslı Türkler tarafından da benimsenerek Ada'da uygulamaya geçirilmiştir. 12 Ağustos 1928 tarihli Söz Gazetesi Harf İnkılâbı haberini şu şekilde vermiştir:

"Yeni Harfler

Latin harflerinin tetkik ve tespitine memur komisyon, vazifesini ikmal etmiş ve karar kıldığı şekli, Reis-i Cumhur hazretlerine takdim etmiştir. Kabul

⁷⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt:22, İ: 57, C: 1, 17.02.1926, s. 229-234

⁷¹ Nesim, s. 338.

⁷² TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 5, İ: 1, C: 2, 01.11.1928, s. 7.

edilen şekil yakında neşredilecek ondan sonra kanun layihası ile Büyük Millet Meclisine verilecektir.”⁷³

Harf inkılâbının Kıbrıs'taki öncülüğünü diğer Kıbrıslı aydınlar ile beraber Söz Gazetesi'nin sahibi olarak tanınan Mehmet Remzi Bey yapmıştır. Ancak gazetenin sadece adının ve yazı başlıklarının yeni harflerle çıkması yetersiz kalmıştır. Bu ihtiyaçtan ötürü çok dar imkânlar dâhilinde Almanya'dan harf siparişi edilmiştir. Ancak Türkiye'nin de aynı Alman firmasından harf siparişi etmesi sonucu Alman firması, Ankara Hükümeti adına düzenlediği faturaya Söz Gazetesi'nin hesabını da eklemiştir. Türkiye'de bu işleri düzenlemekle görevli kişi olan Gazeteci Naşit Hakkı (Uluğ), durumu Mustafa Kemal'e arz ettiği vakit; *“Hay hay, Söz'ün siparişi de tarafımızdan ödensin, Kıbrıs'ta Türk sesi sönmesin”* demiştir. Sonuç olarak Kıbrıs'a gelen harflerin ücretleri de Ankara Hükümeti tarafından karşılanmıştır.⁷⁴

Mehmet Remzi Bey, 1927 yılının Ocak ayında dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye bir mektup yazarak kendilerine yeterli ölçüde Türkçe harf göndermelerini rica etmiştir. Mehmet Remzi Bey'in bu mektubuna karşılık İsmet İnönü de gerekli harfleri göndermiştir.⁷⁵

Yeni harflerin Kıbrıs Türk halkına öğretilmesi görevini ise aydın kesim üstlenmiştir. Kıbrıslı Türk aydınlar tarafından açılan kurslar, Türk halkın yeni harfleri öğrenmesinde büyük katkı sağlamıştır. Aynı zamanda yeni harflerin kabul edilmesiyle birlikte Türk kulüpleri de yeni harfleri bilmeyen öğretmenlere, öğretmenlik yapma görevini üstlenmişlerdir. Kulüpler, yetişkinler için kasabalarda gece mektepleri açmışlar ayrıca birçok öğretmenin yanı sıra yetişkin Kıbrıslı Türklerin de kısa sürede yeni harfleri öğrenmelerine yardımcı olmuşlardır. Latin harflerini daha önceden bilen ya da öğrenmiş olan öğretmenler ise hem öğrencilere hem de yetişkinlere yeni harfleri öğretmek için seferber olmuşlardır. Aydınların hiçbir karşılık beklemeden yapmış oldukları girişimler sonucunda binlerce Kıbrıslı Türk, okuma yazma öğrenerek cahillikten kurtulmuştur. Bu sayede Kıbrıs Türk

⁷³ Nesim, s. 333.

⁷⁴ Özoran, Mustafa Kemal Atatürk İnkılâbı ve Kıbrıs Türkü, s. 2123; Yurdakul, s. 60.

⁷⁵ Kıbrıs'ta Söz Gazetesi sahibi Mehmet Ramazan Bey'e gönderilen matbaa harflerinin teslim edildiğini bildiren belge. Bkz: BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 28.159.2, 08.03.1927.

toplumu dünyada okuryazar oranı yüksek olan toplumlar arasında yerini almıştır.⁷⁶

Mustafa Kemal, tüm bu inkılâp hareketlerinin yanı sıra Ada halkı ile birçok kültürel ve sportif faaliyetlerin gerçekleştirilmesini de sağlamıştır. Nitekim 1929 yılında Darülbedayi Heyeti Ada'yı ziyaret ederek bir dizi etkinliklerde bulunmuşlardır. Aynı sene içerisinde Asaf Bey'in katkılarıyla beş Kıbrıslı Türk genci, Türkiye Cumhuriyeti Muallim Mektebi'ne burslu olarak gönderilmiştir. Aynı zamanda şehit çocuklarına bakmak amacıyla kurulan cemiyetin bir şubesi de Lefkoşa'da açılmıştır.⁷⁷ 1930 – 1932 yılları arasında da birçok futbol müsabakası gerçekleştirilirken, Ses ve Saz Heyeti de konser vermek amacıyla Ada'yı ziyaret etmiştir.⁷⁸

Mustafa Kemal'in gerçekleştirmiş olduğu bir diğer önemli inkılâp hareketi ise Dil İnkılâbıdır. Dil İnkılâbı, 12 Temmuz 1932 günü Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu ile başlamaktadır. Bu inkılâp hareketindeki en büyük amaç Türkçenin, Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerden arınmasını sağlamak ve Türkçe'yi ulusal bir yazı ve konuşma dili haline getirmektir.⁷⁹

Anadolu'da kısa sürede uygulama alanı bulan inkılâp hareketi, Kıbrıs Türk toplumu tarafında da ilgi ile karşılanmıştır. Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türk Dil Encümeni'nin ürettiği ve Ulus Gazetesi ile duyurduğu yeni Türkçe kelimeler, ilerleyen zaman diliminde Kıbrıs Türk basını tarafından da kullanılmaya başlanmıştır.⁸⁰

Dil İnkılâbı neticesinde kullanıma giren yeni kelimelerin yeterince anlaşılabilmesi ve kalıcılığının artırılabilmesi için her türlü iletişim aracından yararlanılmıştır. Ayrıca toplum içerisinde yer alan öğretmenlerin, yazarların ve topluma hitap eden kimselerin sürekli bu kelimeleri kullanması ile bu kelimelerin kalıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

⁷⁶ Özoran, Mustafa Kemal Atatürk İnkılâbı ve Kıbrıs Türkü, s. 2123-2124; Beria Remzi Özoran, "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (6)", *Türk Kadını Dergisi*, 37, (1969): 28.

⁷⁷ Makbule Sarıkaya, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, (2007): 328.

⁷⁸ Gürel, s.187.

⁷⁹ Zeynep Korkmaz, "Atatürk ve Dil Devrimi", *Tarih Tarih Dergisi*, erişim tarihi 05.04.2015, <http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355584>

⁸⁰ İsmail, Birinci, s. 231.

Bu dönemde Ada'da yayın yapan gazetelerin çoğu Latin harflerine geçerek öz Türkçe kelimeler kullanmaya başlamış ve aynı zamanda bu kelimelerin anlamlarını açıklayıp halkı bilgilendirmişlerdir. Nitekim bu noktada Ses Gazetesi öncülük yapan ilk gazetelerden biri olmuştur. Ses Gazetesi'nin yanı sıra Doğru Yol Gazetesi ve Söz Gazetesi, bu alandaki öncü gazeteler arasında yerlerini almıştır.

Mustafa Kemal'in gerçekleştirmiş olduğu bütün inkılap hareketlerinin temelinde Türk halkı bulunmaktadır. Öyle ki en son hayata geçen Soyadı İnkılabı da Türk halkı için muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak için atılmış bir adımdır. 1934 yılında Türkiye'de hayata geçen bu kanun, her bireyin bir soyadı kullanmasını gerekli kılmıştır. Sonuç olarak kanun Kıbrıs'ta da etkisini göstermiş ve Kıbrıslı Türkler arasında da soyadı alan kişiler olmuştur.⁸¹

Türkiye'de kabul edilen kanunu Kıbrıslı Türk toplumuna duyurma görevini Söz Gazetesi üstlenmiştir.⁸² Gazetede yayınlanan haber ile Kıbrıslı Türkler yoğun bir şekilde soyadı almaya başlamış ve herkesin bir soyadı olmuştur. Bu kişiler arasında soyadını bizzat Atatürk'ten almış şanslı kişiler de olmuştur. Mehmet Remzi Bey'e Okan, Necati Bey'e Özkan, Fatin Bey'e de Güvendiren soyadı bizzat Atatürk tarafından verilmiştir.⁸³

Mustafa Kemal, Ada Türklerine her zaman sahip çıkmış ve korumuştur. Mustafa Kemal'in Ada Türklerine vermiş olduğu önemi yukarıda da bahsedildiği üzere iki Türk toplumu arasında gerçekleşen kültürel ve sportif faaliyetlerden anlamak mümkündür. Bu dönemde gerçekleştirilen kültürel ve sportif faaliyetler, dönemin zor şartlarına karşın Kıbrıs Türkleri arasında milli bilincin gelişmesinde etkili olmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetler Kıbrıs Türkünün kültürünü, dilini, özünü her zaman hatırlamasını ve Türkiye ile bağını güçlendirerek Kıbrıs Türk toplumu arasında milli heyecan yaratmayı amaçlamıştır. Aynı zamanda bu kültürel paylaşım, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'a yönelik gerçekleştirdiği milli bir politikasının olduğunu da ortaya koymaktadır.

⁸¹ Yurdakul, s. 91.

⁸² Yurdakul, s. 91.

⁸³ Yurdakul, s. 92-93.

Mustafa Kemal Atatürk, yaşadığı süre boyunca Kıbrıslı Türklere sahip çıkarak onları Anadolu halkından ayrı tutmamıştır. Kıbrıslı Türkler de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk'ü bir kurtarıcı olarak görerek onun çizgisinde ilerlemişlerdir. Ancak 10 Kasım 1938 günü Atatürk'ün vefat etmesi, hem Anadolu halkı hem de Kıbrıslı Türkler arasında büyük üzüntü içinde karşılanmıştır. Atatürk'ün, Kıbrıs Türk halkı için taşıdığı değer çok büyüktür. Çünkü Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nde uygulamaya koyduğu bütün inkılâp hareketlerinde Kıbrıslı Türkleri de unutmamış ve Kıbrıs Türk halkının, Anavatan olarak gördükleri Türkiye'nin manevi olarak bir parçası olduğunu hissettirmiştir. Atatürk'ün beklenmedik ölümü karşısında şaşırarak Kıbrıslı Türkler, bu günden sonra Ata'nın bıraktığı emanetlere daha da sıkı sarılmıştır. Bu büyük mirastan aldıkları güç ile de İngiliz yönetiminin yaşattığı sorunlara ve Rumların Enosis propagandalarına karşı direnerek özgürlük ve bağımsızlık yolunda daha emin adımlarla ilerlemişlerdir.⁸⁴

Sonuç

Kıbrıs Adası, her dönemde stratejik, politik ve ticari bakımlardan son derece önemli bir konuma sahip olmuştur. Tam olarak 307 yıl süresince Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde bulunan Kıbrıs Adası, İngiltere'ye devrinden itibaren günümüze değin, milli bir dava olarak Türk siyasi tarihindeki yerini korumuştur. Nitekim Ada, 1878 yılında idari, 1914 yılında hem idari hem siyasi ve 1923 yılında ise Lozan Barış Antlaşması'nın getirmiş olduğu yeni şartlar gereği hem idari hem siyasi hem de hukuki olarak Türkiye Cumhuriyeti'nden ayrı düşmüştür.

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Mustafa Kemal, Anadolu'da bir dizi İnkılâp Hareketi gerçekleştirmeye başlamıştır. Mustafa Kemal, yeni Türkiye'nin oluşum sürecinde Şapka İnkılâbından Harf ve Dil İnkılâbına, Medeni Kanun'dan Rakam ve Harf İnkılâbına kadar birçok inkılâp hareketi gerçekleştirmiştir. Kıbrıslı Türkler, Türk Milliyetçiliğinin Kıbrıs Türkleri arasında yerleşip benimsenmesi amacıyla Atatürk İlke ve İnkılâp Hareketlerini eş zamanlı olarak kabul etmiştir. Kıbrıs Türk toplumuna bu

⁸⁴ Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, s. 311-312.

süreçte önderlik eden kişiler ise Mehmet Remzi Bey, Necati Bey gibi dönemin aydın isimleri olmuştur.

Her dönemde kendini Anavatan olarak gördükleri Türkiye'nin bir parçası olarak gören ve Türkiye'deki bütün gelişmeleri basın yoluyla yakın bir şekilde takip eden Kıbrıs Türk toplumu, Milli Mücadele yıllarında da Anadolu'nun yanında yer almıştır. Aydın kesim, Ada'da basın hayatının gelişmesine de katkı sağlamıştır. Rumların Enosis propagandalarında basını da kullanmaya başlaması, Ada'da Türk basın hayatının doğmasında etkili olmuştur. Özellikle Milli Mücadele yıllarında Ada'dan Anadolu'ya yapılan yardımlarda halkın bilinçlenmesi ve yardım çağrılarının basın aracılığı ile yapılmasında İrşad, Söz, Doğru Yol gibi dönemin önemli gazetelerinin katkısı büyük olmuştur.

Sonuç olarak, Kıbrıs, Türk dış politikasının her döneminde gündemde olan ve önemini koruyan bir konu olmuştur. Ada'nın stratejik konumu ve Kıbrıs Türkleri ile olan ilişkiler, Ada ile Anadolu arasında vazgeçilmez bağların kurulmasını gerekli kılmıştır. Tam bağımsız milli bir Türk devleti kurma yolundaki Atatürk, Lozan Barış Antlaşması gereği Kıbrıs Adası'nı kaybetmiş olsa da ortada var olan değerler ve geçmişten gelen kültür birikimi sayesinde Ada Türklerini hiçbir zaman yalnız bırakmamış ve de onları Türk milletinden ayrı bir millet olarak görmemiştir. Gerçekleştirmiş olduğu İnkılap hareketleri ile de bunu ispatlayan Atatürk, Kıbrıs Türk toplumu arasında da Türk milliyetçiliğinin gelişmesinin mimarı sayılabilir. Milli Mücadele yıllarında da tek bir amaç etrafında birleşen Kıbrıslı Türkler, dışarıdan gelen baskılara ve yıldırma politikalarına boyun eğmemiş ve gücünü ispatlamıştır.

Kaynakça

A. Arşiv Belgeleri

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 28.159.2

BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 106.695.47

B. Resmi Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Zabıt Ceridesi

C. Araştırma Eserler

Afet, "Türk İstiklali ve Lozan Muahedesi", *Belleten*, Cilt: II, Sayı: 7/8, (1994): 277-291.

Akın, Veysi, "Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler", *Kıbrıs Laboratuvarı*, (ed.) Şenol Kantarcı, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, s. 33-53.

Akıncı, Abdulvahap, "Milliyetçilik Kuramları", *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1), (2014): 131-150.

Alasya, Halil Fikret, "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türkleri", *Kemalist Atılım Dergisi*, 24, (1983): 13-15.

Altan, Mustafa Haşim, *Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansımaları*, Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları – 39, 1997.

Atatürk, Mustafa Kemal, "Nutuk", c. I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, 10. bs., İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970.

Ateş, Nevin Yurdsever, "Lozan'dan Kıbrıs Cumhuriyeti'ne...", *Karizma*, 18, (2004): 19-30.

Birmeç, Meryem, "Kıbrıs Türk Basını'nda Lozan Barış Antlaşması", Yüksek Lisans Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

Cantemur, Türkan, "Türkiye-İtalya İlişkileri (1930 – 1950)", 38. ICANAS (*International Congress of Asian and North African Studies*), II. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 14/2, (2012): 779-813.

Çağlayan, Pınar, "Kıbrıs'taki Milliyetçiliklerin Düşünsel Kökenleri ve Tarihsel Gelişimi (1878-2004)" Doktora Tezi, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Çakmak, Zafer, "Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878-1938)", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, (2008): 201-223.

- , *Kıbrıs'ta İsyân-Kıbrıslı Rumların 1931 Enosis İsyânı ve Kıbrıs Türklerine Etkisi*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Çay, Abdulhaluk, *Kıbrıs'ta Kanlı Noel – 1963*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 93 Seri I-Sayı: A.13, 1989.
- Demiryürek, Mehmet, “Cumhuriyet Hükümetleri, Atatürk Devrimleri ve Kıbrıs Türk Basını (1920 – 1940)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyetin 80. Yılına Armağan*, (2004): 135-182.
- , “Lozan Sonrası Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1923-1926)” *Toplumsal Tarih*, 115, (2003): 90-93.
- Emgili, Fahriye, “Kıbrıs'tan Türkiye'ye Yapılan Göçlerin Kıbrıs Türk Basınına Yansımaları (1923 – 1938)”, *Karadeniz Araştırmaları*, 39, (2013): 111-136.
- Gazioğlu, Ahmet C., *Enosis Çemberinde Türkler* 2. bs., Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 2000.
- , *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (1878 – 1960) Cilt:1 Statü ve Anayasa Meseleleri*, Lefkoşa: Ekin Basımevi, 1960.
- Göktürk, Turgay Bülent, “Rumlar'ın Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyânı; Öncesi ve Sonrası”, *ÇTTAD*, VII(16 – 17), (2008): 335-363.
- Gürel, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi (1878 – 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, Ankara: Kaynak Yayınları, 1984.
- Hale, William, *Türk Dış Politikası 1774 – 2000*, çev. Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003.
- İsmail, Sabahattin ve Birinci, Engin, *Atatürk Döneminde Türkiye – Kıbrıs İlişkileri 1919 – 1938*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları – 14, 1989.
- İsmail, Sabahattin, “Atatürk'ün Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine Verdiği Önem (2. Bölüm)”, *Müdafaa-i Hukuk Dergisi*, erişim tarihi 04.06.2015, http://mudafaa-i-hukuk.com.tr/arsiv/eylul01_14.html

- Kamel, Ayhan, *1923'ten Günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, İstanbul: İnkılâp Yayınevi, 2014.
- Kızılyürek, Niyazi, "Rauf Denktaş ve Kıbrıs Türk Milliyetçiliği", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, c.4, 4. bs., s.335-344.
- , *Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs*, 4. bs., İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Koloğlu, Orhan, "İngiliz Gözüyle Lozan", *Popüler Tarih*, 35, (2003): 68-73.
- Korkmaz, Zeynep, "Atatürk ve Dil Devrimi", *Tarih Tarih Dergisi*, erişim tarihi 05.04.2015, <http://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=355584>
- Nesim, Ali, "Kıbrıs Türklerinde Atatürk İlke ve İnkılâpları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5(14), (1989): 309-341.
- Oran, Baskın, "Lausanne Barış Antlaşması", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (ed.) Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, c. I, 18. bs., s.215-238.
- Öksüz, Hikmet, "Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türkleri'nin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum Dergisi* 32(187), (1999): 35-38.
- Önalp, Ertuğrul, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*, 2. bs., Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.
- Özmen, Süleyman, *Avrasya'nın Kırılma Noktası KIBRIS*, 3. bs., İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2007.
- Özoran, Beria Remzi, "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (2)", *Türk Kadını Dergisi*, 32, (1969): 28-29.
- , "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (4)", *Türk Kadını Dergisi*, 34, (1969): 26-27.
- , "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (5)", *Türk Kadını Dergisi*, 35, (1969): 29-31.
- , "Atatürk İnkılâpları ve Kıbrıs Türk'ü (6)", *Türk Kadını Dergisi*, 37, (1969): 27-28.

- , "İstiklal Harbi Sırasında Kıbrıs Türkünün Anavatana Yardım Kampanyası", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, 14(6), (2001): 42-45.
- , "Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği – İngiliz Geçici İdaresi Devrinde", *Türk Kültürü*, 41, (1966): 471-476.
- , "Kıbrıs'ta Türk Gazeteciliği", *Türk Kadını Dergisi*, 40, (1969): 24-25.
- , *Mustafa Kemal Atatürk İnkılabı ve Kıbrıs Türkü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- Sakin, Serdar ve Dokuyan, Sabit, *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2013.
- Sarıkaya, Makbule, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, (2007): 321-338.
- Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı Tutanak Belgeler*, Takım II, Cilt: II, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: No. 348, Ankara. (Uluslararası Literatürde; "Yakın Doğu Sorunları Üzerine Lausanne Konferansı, 1922-1923")
- Sonyel Salahi R., "İngiliz Dışişleri Belgelerine Göre: Osmanlı Padişahı Abdülhamit, 48 Saat İçinde Kıbrıs'ı İngilizlere Nasıl Kiraladı", *Belleten*, Cilt: XLII, Sayı: 168 (1978): 727-759.
- , "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerin Varlık Savaşımı (1878-1960)", *Belleten*, Cilt: LIX, Sayı: 224, (1995): 133-187.
- Soysal, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920 – 1945)*, 3. bs., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- Sönmezoğlu, Faruk, *İki Savaş Sırasında ve Arasında Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları, 2011.
- Şahin, İsmail, "Geçmişten Günümüze Kıbrıslı Rumlar: Dil, Din ve Kimlikleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 39, (2015): 340-353.

- , "İngiltere'nin Akdeniz Siyasetinde Kıbrıs (1580-1878)", *Asia Minor Studies*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2016): 149-176.
- , *Kıbrıs'ta Siyasal Çatışmaların Toplumsal Kökeni*, Ankara: Sonçağ Yayınları, 2016.
- Şahin, İsmail ve Müezzinoğlu, Ersin "Lokarno ve Musul Kıskaçında Türk Dış Politikası", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, (2016): 641-676.
- Şahin, İsmail ve Cemile Şahin, Mine Öztürk, "Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a yapılan Göçler ve Tatbik Edilen İskân Politikası", *Turkish Studies – International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/7, (2013): 599-630.
- Şanlı, Hasan, *Kıbrıs 1878 – 1924 Siyasal – Toplumsal Değişimler*, 2. bs., Ankara: Güneş Matbaacılık T.A.Ş., 1967.
- Taner, Tahir, "Lozan Muahedesi ve Kapitülasyonların İlgası", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 7(4), (1941): 723-730
- Toprak, Zafer, "80. Yıldönümünde Lozan Barış Antlaşması", *Toplumsal Tarih* 115, (2003): 64-71.
- Tuncer, Hüner, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm?*, Genişletilmiş 2. bs., Ankara: Kaynak Yayınları, 2012.
- Tunçay, Mete, "Siyasal Tarih (1908-1923)", *Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980*, (ed.) Sina Akşin, Ankara: Cem Yayınevi, 1989, s.27-85.
- Turan, Orhan, *Tarihten Günümüze Kıbrıs Türk Basını (1879 – 2009)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2013.
- Ünlü, Cemalettin, *Kıbrıs'ta Basın Olayı (1878 – 1981)*, Ankara: Basın Yayın Genel Müdürlüğü, 1981.
- Yurdakul, Erdal, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılâplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2002.
- Yümlü, Murat, "Yüzellilikler Meselesi, Mesud Fani ve Risalesi Üzerine Bir İnceleme" *History Studies*, Volume: 2, Issue: 3, (2010): 333-349.

